היחידה להסכמים בינלאומיים
ותביעות בינלאומיות

The Department for International Agreements
and International Litigation

מסקנות מסכמות של ועדת האמנה בדבר זכויות הילד ביחס לדו"ח התקופתי ה- 2-4 של מדינת ישראל, שאומצו על ידי הוועדה במושב ה- 63 (27 למאי עד 14 ליוני)

1. הוועדה בחנה את הדו"חות התקופתיים המשולבים (2-4) של מדינת ישראל (CRC/C/ISR/2-4) בישיבותיה מס' 1796-1797, אשר נערכו ב- 3 ליוני 2013, ובישיבתה מספר 1815, אשר התקיימה ב- 14 ליוני 2013, אימצה את המסקנות המסכמות הבאות.

i. הקדמה

2. הוועדה מברכת על הגשת הדו"חות המאוחדים התקופתיים (2-4) של המדינה החברה, והתשובות בכתב שניתנו לשאלון הוועדה (CRC/C/ISR/Q/2-4/add.1) ומביעה את הערכתה לדיאלוג המועיל עם המשלחת מטעם המדינה החברה, אשר כללה נציגים ממשרדים שונים.

3. מנגד, הועדה סבורה שסירובה העקבי של המדינה לספק מידע ונתונים וכן להגיב בכתב לשאלותיה של הוועדה בנוגע לילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים', לרבות מזרח ירושלים ו- "הגולן הסורי הכבוש" [כך במקור- ו.ח.], משפיע באופן ניכר על ההתאמה של הליך הדיווח ועל אחריותה של המדינה ליישום האמנה. הוועדה מפצירה במדינה לפעול על פי חוות דעתו המייעצת של בית הדין הבינלאומי בדבר ההשלכות המשפטיות של הקמת גדר ההפרדה (במקור – "the Wall" [ו.ח.]) ב- 'שטחים הפלסטינים הכבושים', ולעמוד במחויבותה להבטיח את יישומה המלא של האמנה בישראל וב'שטחים הפלסטיניים הכבושים', לרבות הגדה המערבית, רצועת עזה, וכן ב"הגולן הסורי הכבוש" [כך במקור- ו.ח.].

ii. אמצעים שננקטו בהמשך והתקדמות שהושגה על ידי המדינה

4. הוועדה מברכת על חקיקתם של האמצעים התחיקתיים הבאים:

א. תיקון מס' 14 לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971, שנחקק ביולי 2009, ומקנה עדיפות לטיפול באמצעות שיקום על פני ענישתם של ילדים שהואשמו ו/או הורשעו בביצוע עבירה, ואוסר על מעצרם של ילדים מתחת לגיל 14 ללא צו בית משפט;

ב. חוק סיוע לקטינים נפגעי עבירות מין או אלימות, תשס"ח-2008, אשר קובע שלילד שנפל קורבן לאלימות מינית ישנה זכות לקבל סיוע מיידי במרכז סיוע;

ג. התיקונים משנת 2006 ו-2007 לחוק עבודת נשים, תשי"ד-1954, אשר האריכו את תקופת חופשת הלידה משנים-עשר שבועות לארבע-עשר שבועות;

ד. החוק לציון מידע בדבר השפעת חקיקה על זכויות הילד, תשס"ב-2002;

ה. התיקון משנת 2002 לחוק חוק חינוך מיוחד, תשמ"ח-1988, אשר מקנה קדימות להשמתם של ילדים בעלי מוגבלויות במסגרת חינוכית רגילה ומגדיל את התקציב המוקצה למטרה זו; וכן

ו. תקנות לימוד חובה (כללי דיווח על אלימות גופנית), תש"ע-2009.

5. הוועדה מציינת לחיוב את אשרור האמנה בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות בספטמבר 2012.

6. הוועדה מברכת עוד על השינויים המוסדיים והשינויים במדיניות הבאים:

א. היוזמה "ידידותי לילד" (CFCI) שמטרתה לשלב את זכויות הילדים במדיניות, תכניות ותקציבים ברמה העירונית.

ב. רפורמת "אופק חדש" משנת 2008, ורפורמת "עוז בתמורה", אשר שתיהן שואפות לשנות ולשפר את מערכת החינוך.

ג. תכניות חינוך בשפה הערבית המיועדות לגילאי הגן, בית הספר היסודי ובית הספר התיכון לשם שיפור כישורי השפה של המגזר הערבי; וכן

ד. תכנית "צילה" ליצירת מרכזי אחר-צהריים לילדים בני 3-9 בגני חובה ובבתי ספר יסודיים עם תכניות העשרה וחינוך חברתי בקבוצות קטנות, המכוונת לצמצום הפערים בין שכבות סוציו-אקונומיות שונות, כפי שהומלץ ע"י ועדת טרכטנברג.

iii. גורמים וקשיים המונעים את יישום האמנה

7. הוועדה לוקחת בחשבון את שיקולי הביטחון הלאומי של המדינה. עם זאת, הוועדה מדגישה כי הכיבוש הממושך והבלתי חוקי של ה'שטחים הפלסטינים' ושל 'הגולן הסורי', כמו גם המשך התרחבותן של ההתנחלויות הבלתי חוקיות והקמת גדר ההפרדה (במקור – חומה [ו.ח.]) בשטחי הגדה המערבית, תפיסת השטחים, הריסת הבתים והפגיעה בפרנסתם של הפלסטינים מהוות הפרה חמורה ומתמשכת של זכויותיהם של הילדים הפלסטינים ומשפחותיהם, מזינה את מעגל ההשפלה והאלימות ומסכנת את האפשרות לעתיד של שלום יציב לכל ילדי האזור. הוועדה

מפצירה במדינה לסיים את כיבוש ה'שטחים הפלסטינים הכבושים' ו'הגולן הסורי', לפנות את כל ההתנחלויות שנבנו באופן בלתי חוקי, המהוות, על פי מזכ"ל האו"ם (A/67/357 para 47, 2012), איום מתמשך לאפשרות קיומה של מדינה פלסטינים עתידית, וכן לחדול מהעברת האוכלוסייה של המדינה לתוך 'הגולן הסורי הכבוש' [כך במקור- ו.ח.].

iv. תחומי דאגה עיקריים והמלצות

א. אמצעים כלליים ליישום (סעיפים 2, 42 ו-44, בפסקה 6 לאמנה)

המלצותיה הקודמות של הועדה

8. הוועדה מביעה צער על כך שהמדינה נכשלה בעקביות באספקת מידע אודות המעקב אחר המלצותיה של הוועדה הנוגעות לילדים החיים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים', אשר נכללו במסקנות המסכמות של הועדה בנוגע לדו"ח הראשוני שהוגש על ידי המדינה הן מכוח האמנה לזכויות הילד והן מכוח הפרוטוקול האופציונלי לאמנה בדבר זכויות הילד בדבר מעורבותם של ילדים בסכסוכים מזוינים (CRC/C/15/Add.195 בפסקאות 27א, 37 ו-62 וכן ב-CRC/C/OPAC/ISR/CO/1, בפסקאות 11, 17, 35 ו- 38). הוועדה עוד מביעה צער על כך שמספר מסקנות מסכמות של הוועדה משנת 2002, שניתנו ביחס לדו"ח הראשוני שהוגש על ידי המדינה מכוח האמנה, טרם טופלו.

9. הוועדה מפצירה במדינה ליישם, כעניין של עדיפות עליונה, את המלצותיה של הוועדה ביחס לילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' אשר נכללו במסקנותיה המסכמות בעקבות הדוחות הראשוניים של המדינה שהוגשו בהתאם לאמנה ובהתאם לפרוטוקול האופציונלי בדבר מעורבותם של ילדים בסכסוכים מזוינים. הוועדה המליצה עוד שהמדינה תנקוט בכל האמצעים הנדרשים על מנת להתייחס לאותן המלצות שטרם יושמו או שיושמו במידה לא מספקת, ובפרט הוועדה חוזרת על המלצותיה לפיהן על המדינה:

א. לייסד מנגנון מרכזי לתיאום ושיתוף פעולה בין-מגזרי ברמת השלטון המרכזי והמקומי ובין רשויות מקומיות לבין עצמן (פסקה 13(א)) כפי שהומלץ גם ב- 2003 על ידי ועדת רוטלוי לבדיקת העקרונות המרכזיים הנוגעים לילדים בתחום החוק, ויישום החקיקה;

ב. לאסוף נתונים אודות כל האנשים מתחת לגיל 18 בכל התחומים שהאמנה עוסקת בהם, לרבות ילדים במצבים המקופחים ביותר ולהשתמש בנתונים אלו על מנת להעריך התקדמות ולקבוע מדיניות ליישום האמנה (פסקאות 15(א) ו- (ב));

ג. לחזק ולהרחיב את התכנית להפצת מידע אודות האמנה והיישום שלה בכל השפות הרשמיות בקרב ילדים והוריהם, החברה האזרחית וכל המגזרים והדרגים בממשלה, לרבות

יוזמות שמטרתן להגיע לאותן קבוצות פגיעות שאינן יודעות קרוא וכתוב או שהינן נעדרות השכלה פורמלית (פסקה 23(א));

ד. לפתח תכניות הכשרה שיטתיות ומתמשכות בנושא זכויות אדם, לרבות זכויות ילדים, לכל הקבוצות המקצועיות העובדות עם ילדים ובעבורם (כגון, שופטים, עורכי דין, גורמי אכיפת החוק, עובדי ציבור, פקידי רשויות מקומיות, צוות העובדים במוסדות ומתקני מעצר המיועדים לילדים, מורים וצוות רפואי) (פסקה 23(ב));

10. לאור המלצתה הקודמת של הוועדה (פסקה 13(ב)), הוועדה גם מעודדת את המדינה להכין מדיניות מקיפה בנוגע לילדים, ועל בסיס אותה מדיניות לפתח אסטרטגיה עם כל היסודות הנדרשים להחלתה, ולספק לה מספיק משאבים אנושיים, כלכליים וטכניים.

המעמד המשפטי של האמנה

11. הוועדה רשמה בפניה את המידע שנמסר על ידי המשלחת במהלך הדיונים בדבר שילובם ההדרגתי של עקרונות האמנה והוראותיה לתוך המערכת המשפטית המדינתית. עם זאת, הוועדה מודאגת מכך שהתהליך טרם הושלם, מצב אשר משפיע של השפיטות של זכויות ילדים במדינה.

12. **הוועדה ממליצה שהמדינה תאיץ את תהליך שילוב הזכויות, העקרונות וההוראות של האמנה לתוך מערכת המשפט המדינתית על מנת להבטיח את השפיטות של כל זכויות הילדים.**

הקצאת משאבים

13. הוועדה מביעה צער על כך שהמדינה סיפקה מידע בלתי מספק בנוגע למשאבים שהוקצו ליישום האמנה, בנוגע להשפעה של החלטותיה התקציביות על ילדים ובנוגע להקצאות התקציביות הספציפיות שנועדו להבטיח שירותי רווחה חיוניים לילדים, לרבות אותם ילדים הנמצאים במצבים הפגיעים ביותר. הוועדה גם מודאגת מכך שההוצאה הממוצעת לילד ביישובים במגזר הערבי מוערכת כנמוכה בשיעור של יותר משליש לעומת היישובים היהודיים ומכך שהמדינה לא לוקחת בחשבון את חוסר השוויון ברמת המשאבים המוקצים לשתי מערכות הבריאות כדי להסביר את הפערים המתמשכים בנוגע לסממני בריאות בין ילדים ערבים ליהודים.

14. **הוועדה מפצירה במדינה:**

א. **לנקוט בגישה של זכויות-הילד בבואה לפרט את תקציב המדינה באמצעות יישום מערכת איתור של ההקצאה והשימוש במשאבים עבור ילדים בתקציב, ובכך לספק שקיפות ביחס להשקעה בילדים וכן לאפשר את הערכת ההשפעה בשאלה כיצד השקעה במגזר כלשהו עשויה להביא למימוש זכויות ילדים;**

ב. להבטיח שקיפות והשתתפות בתקצוב באמצעות דיון ציבורי, במיוחד עם ילדים ולמען נשיאה באחריות של הרשויות המקומיות באחריות; וכן

ג. להבטיח כי הקצאת משאבים, לרבות הקצאת משאבים לתחום הבריאות, יותר לא תפלה לרעה משפחות ערביות וילדיהן, וכן תגדיר סעיפי תקציב ייעודיים לילדים במצבי קיפוח או פגיעות, בעיקר בדואים, פלסטינים, ילדי ערביי ישראל, וכן ילדים של עובדים זרים ומבקשי מקלט.

פיקוח עצמאי

15. בעודה מכירה בתפקידו של מבקר המדינה, הוועדה מביעה דאגה מההתקדמות המוגבלת שהושגה על ידי המדינה מאז ההמלצה הקודמת של הוועדה (CRC/C/15/Add.195, פסקה 17, 2002) להקים מנגנון עצמאי המוסמך לפקח ולבחון בקביעות את ההתקדמות בהתאם לאמנה, כפי שהומלץ על ידי ועדת רוטלוי וועדת פרץ.

16. הוועדה מסבה את תשומת הלב להערה כללית מס' 2 בדבר תפקידם של מוסדות זכויות אדם מדינתיים עצמאיים בקידום ובהגנה על זכויות הילד (CRC/GC/2002/2) וממליצה שהמדינה תאיץ את התהליך להקמת נציבות לילדים בהתאם לעקרונות בדבר מעמד מוסדות לאומיים לקידום ולהגנה על זכויות אדם (עקרונות פריז) לפקח ולבחון התקדמות ביישום האמנה ברמה הלאומית והמקומית וכן לברר תלונות מילדים באופן מתחשב בילד וכן בצורה מזורזת.

שיתוף פעולה עם החברה האזרחית

17. הוועדה מביעה צער על כך שסופק מידע מוגבל ביחס למעורבותה של החברה האזרחית בעיבוד וכתיבת הדו"ח של המדינה, וכן מכך שארגונים בלתי-ממשלתיים אינם מעורבים בצורה שיטתית בגיבוש מדיניות וחוקים עבור ילדים, כפי שצוין על ידי המדינה בדו"ח. הוועדה אף הביעה דאגה מכך שארגונים בלתי-ממשלתיים פלסטיניים וארגוני זכויות אדם בינלאומיים הפועלים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' נתפסים יותר ויותר כאיום לביטחון הלאומי והם נתונים, בין היתר, להטרדה, מעצר, ושלילת היתרי עבודה. הוועדה מודאגת גם משלילת היתרי העבודה מאזרחים זרים העובדים עבור ארגונים הומניטאריים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' וכן מהשליטה המהודקת על מימון זר לארגונים בלתי-ממשלתיים כאשר אלו משתפים פעולה עם ועדות בדיקה של האו"ם.

18. הוועדה מפצירה במדינה לשלב באופן שיטתי קהילות וכן החברה האזרחית, לרבות ארגונים בלתי-ממשלתיים וארגוני ילדים בתכנון, ביישום, בפיקוח ובהערכת מדיניות ותכניות הנוגעות לזכויות הילד. הוועדה עוד מפצירה במדינה לנקוט בצעדים קונקרטיים ליצירת אקלים של אמון ושיתוף פעולה עם החברה האזרחית ולנהל דו-שיח קבוע עם גורמי החברה האזרחית, לרבות אלו המפקחים על מצב זכויות הילד ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' במטרה ליצור וליישם

אסטרטגיות להגנה ולקידום זכויות של כל הילדים ללא הפליה. הוועדה המליצה עוד שהמדינה תבטיח שארגונים בלתי-ממשלתיים יוכלו לגייס, לקבל ולנצל משאבים לצורך פיקוח וקידום זכויות ילדים.

ב. ההגדרה של ילד (סעיף 1 לאמנה)

19. הוועדה רשמה בפניה את הצו הצבאי מס' 1676 שאומץ בספטמבר 2011 והעלה את גיל הקטינות בבתי המשפט הצבאיים מ- 16 ל- 18, בהתאם להמלצות הוועדה לפי הפרוטוקול האופציונלי בדבר מעורבותם של ילדים בסכסוכים מזוינים (CRC/C/OPAC/ISR/CO/1, פסקה 9, 2010). אולם, הוועדה מודאגת מכך שעד היום, צו צבאי זה טרם יושם באופן מלא הלכה למעשה.

20. הוועדה מפצירה במדינה להבטיח שילדים החיים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' ייחשבו כקטינים עד גיל 18 וכן שייהנו בצורה אפקטיבית מכל ההגנות בהתאם לאמנה, ובפרט מההוראות בנוגע לניהול מערכת שיפוט לנוער.

ג. עקרונות כלליים (סעיפים 2, 3, 6, ו- 12 לאמנה)

אי-אפליה

21. בעודה רושמת בפניה החלטות בית משפט בעניין אפליה, הוועדה מביעה שוב את דאגתה (CRC/C/15/Add.195, פסקה 26, 2002) מכך שאי-אפליה אינה מובטחת בצורה מפורשת בחוקי היסוד של המדינה. הוועדה מודאגת גם מאימוצם של אינספור חוקים מפלים במהלך תקופת הדיווח כפי שצוין במיוחד על ידי הוועדה בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית (CERD/C/ISR/CO/14-16, פסקאות 11, 15, 16, 18, ו- 27, 2012) אשר משפיעים בעיקר על ילדים פלסטינים בכל תחומי חייהם, אך גם על ערביי ישראל, בדואים, ילדים אתיופיים וילדים של מהגרי עבודה ומבקשי מקלט. הוועדה מודאגת עמוקות מכך שהקמת אמצעי תחבורה ושירותי דרך נפרדים, כמו גם יישום שתי מערכות משפטיות ומוסדות נפרדים עולים לכדי הפרדה בפועל ומובילים לאי-שוויון בין ילדים ישראלים לילדים פלסטינים בהנאה מזכויותיהם.

22. הוועדה מפצירה במדינה לכלול את האיסור על אפליה ואת העיקרון של שוויון בחוקי היסוד שלה, ולערוך בחינה מקיפה של החקיקה והמדיניות שלה על מנת להבטיח שחוקים אשר מפלים ילדים שאינם יהודים יבוטלו ללא דיחוי. הוועדה עוד מפצירה במדינה לנקוט באמצעים מידיים לאסור ולמגר מדיניות או התנהלות המשפיעות בצורה חמורה ובלתי מידתית על האוכלוסייה הפלסטינית ב'שטחים הפלסטינים הכבושים', כפי שכבר הומלץ על ידי הוועדה בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית (CERD/C/ISR/CO/14-16, פסקה 24, 2012) ולהבטיח כי כל הילדים החיים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' נהנים מזכויותיהם לפי האמנה ללא הפליה.

טובת הילד

23. הוועדה מברכת על אינספור האמצעים שננקטו במהלך תקופת הדיווח כדי להבטיח כיבוד זכותו של הילד לכך שטובתו תילקח בחשבון כשיקול עיקרי, ובפרט על החוק לציון מידע בדבר השפעת חקיקה על זכויות הילד, התשס"ב-2002 אשר דורש הערכת השפעה על זכויות הילד של חקיקה חדשה. הוועדה מברכת גם על הפסיקות של בית המשפט העליון משנת 2006 ו- 2008 אשר ביטלו החלטות של בתי דין שרעיים ורבניים שהעניקו משמורת על ילדים לאבותיהם מבלי לקחת בחשבון את טובתם של הילדים. עם זאת, הוועדה מודאגת מכך שזכות הילדים לכך שטובתם תוערך ותילקח בחשבון כשיקול עיקרי טרם שולבה כהלכה וטרם יושמה בעקביות בכל ההליכים החקיקתיים, המנהליים והשיפוטיים וכן בכל המדיניות, התכניות והפרויקטים הרלוונטיים לילדים או שיש להם השפעה על ילדים, ומכך שזכות זו עלולה להיות נתונה לפרשנות מוטעית על ידי חלק מבתי המשפט, כפי שהדבר משתקף בצורה בולטת בהחלטות בית משפט בעניין בדיקת אבהות. הוועדה מודאגת עוד מכך שהמדינה ממשיכה להתעלם מטובת הילדים הפלסטיניים.

24. הוועדה מפנה את תשומת הלב להערתה הכללית מס' 14 משנת 2013 בדבר זכותו של הילד לכך שטובתו תילקח בחשבון כשיקול עיקרי וממליצה שהמדינה תחזק את מאמציה להבטיח כי זכות זו תשולב כהלכה ותיושם בעקביות בכל ההליכים החקיקתיים, המנהליים והשיפוטיים וכן בכל המדיניות, התכניות והפרויקטים הרלוונטיים לילדים או שיש להם השפעה על ילדים. בהקשר זה, הוועדה מעודדת את המדינה לפתח הליכים וקריטריונים שיספקו הנחיה לקביעת טובתו של הילד בכל תחום, ולהפיץ את זה לציבור, לרבות למנהיגים מסורתיים ודתיים, למוסדות רווחה פרטיים, בתי משפט, רשויות מנהליות וגופי חקיקה. הוועדה מפצירה עוד במדינה לבצע הערכת השפעה מלאה של המדיניות שלה על ילדים החיים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' ולהבטיח שטובתם תילקח בחשבון באופן מלא בממשל הצבאי שלה ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' וכן בחוק למניעת הסתננות משנת 2002 [כך במקור- ו.ח.].

הזכות לחיים, להישרדות ולהתפתחות

25. בהזכירה את מסקנותיה המסכמות משנת 2010 מכוח הפרוטוקול האופציונלי בדבר מעורבותם של ילדים בסכסוכים מזוינים (CRC/C/OPAC/ISR/CO/1 para. 10, 2010), הוועדה מביעה שוב את דאגתה העמוקה ביותר מכך שילדים של שני הצדדים לסכסוך ממשיכים להיהרג ולהיפצע, כאשר ייצוגם של ילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' בקרב הקורבנות הוא בלתי מידתי. הוועדה מביעה דאגה משמעותית מכך שמאות ילדים פלסטינים נהרגו ואלפים נפצעו במהלך תקופת הדיווח כתוצאה ממבצעים צבאיים של המדינה, בפרט בעזה, שם המדינה התקדמה לתקיפות אוויריות וימיות על אזורים מאוכלסים בצפיפות ובהם נוכחות משמעותית של ילדים ובכך התעלמה מהעקרונות של הבחנה ומידתיות. הוועדה מודאגת עמוקות:

א. מכך שילדים פלסטינים נורים על ידי הצבא ליד הגבול [כך במקור - ו.ח.] עם עזה בעודם מלקטים חומרי בניה בכדי לסייע למשפחותיהם בבניה מחדש של בתיהם, 30 אירועים כאלה דווחו במהלך תקופת הדיווח;

ב. מהעלייה במספר הילדים מה'שטחים הפלסטינים הכבושים' הנתונים להתקפות מצד מתנחלים בגדה המערבית, כאשר ארבעה מהם נהרגו מאז 2008 ומאות נפצעו במהלך תקופת הדיווח. הוועדה מציינת בדאגה כי במרבית המקרים כוחות הצבא הישראלים לא רק שנמנעו מלהתערב על מנת למנוע אלימות ולהגן על ילדים, אלא שהם אף תמכו באלה שנקטו באלימות. הוועדה עוד הוסיפה בדאגה שבמרבית המקרים העבריינים אינם מובאים לדין ונהנים מחסינות מלאה למעשיהם; וכן

ג. מההשפעה ההרסנית על הזכות לחיים, להישרדות ולהתפתחות של ילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' של הקמת גדר ההפרדה (במקור: החומה [ו.ח.]) וכן של המצור על עזה שהוטל מאז 2007, אשר נתפס על ידי הוועד הבינלאומי של הצלב האדום כענישה קולקטיבית שהוטלה תוך הפרה ברורה של המחויבויות של ישראל בהתאם למשפט הבינלאומי ההומניטארי.

26. הועדה חוזרת על המלצותיה (CRC/OPAC/ISR/CO/1 para. 11 a, 2010) ו- (CRC/C/15/Add.195 para. 32 c and d, 2002), שהמדינה תנקוט באמצעים מיידים כדי לעמוד בעקרונות הבסיסיים של מידתיות והבחנה המעוגנים בדין ההומניטארי, ובכלל זה אמנת ז'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה 1949, תשים קץ להרג ולפציעה של ילדים, תחקור באופן מיידי ויעיל את כל הפשעים מסוג זה, תעמיד לדין את העבריינים ותנקוט בכל הצעדים הנדרשים בכדי לספק לילדים הנפגעים מהפרות זכויות אדם אלו אפשרויות לפיצוי הולם, התאוששות ושילוב מחדש בחברה. הוועדה גם מפצירה במדינה:

א. לנקוט בכל האמצעים הדרושים בכדי למנוע הישנות מקרים של שימוש מופרז בכוח, ובפרט לבחון מחדש את כל התקנות העוסקות בשימוש בתחמושת חיה בידי כוחות הביטחון, כפי שהומלץ על ידי הנציבה העליונה לזכויות אדם (A/HRC/19/20 para. 52, 2011);

ב. להוקיע בצורה ברורה ופומבית את כל צורות האלימות המבוצעת בידי מתנחלים ולהעביר את המסר הברור שמעשים כאלו הינם בלתי נסבלים. על המדינה לנקוט באמצעים מידיים כדי להבטיח את הסדר הציבורי, למנוע אלימות נוספת ולוודא חקירה וקביעת אחריות בגין כל מעשי אלימות שבוצעו בידי מתנחלים כנגד ילדים וכן בגין שותפות לביצוע אלימות כזו; וכן

ג. לחדול מבניית גדר ההפרדה ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' ולהסיר באופן מלא את המצור על עזה, וכן לאפשר באופן בהול הכנסת חומרי בניה הנחוצים למשפחות פלסטיניות לצורך

בניה מחדש של בתיהם ושל תשתית אזרחית, וזאת בכדי להבטיח כיבוד זכותם של הילדים לדיור, לחינוך, לבריאות, למים ולתברואה, כפי שהומלץ במיוחד על ידי הוועדה לביעור כל הצורות של אפליה גזעית (CERD/C/ISR/Co 14-16 para 26, 2012) ובהתאם למדריך הצבאי של ישראל בדבר חוקי המלחמה (1998) האוסר על נקיטת מדיניות של אדמה חרוכה "במטרה לגרום להרעבה או סבל של האוכלוסייה האזרחית".

כיבוד דעותיו של הילד

27. הוועדה מציינת לחיוב את הצעדים שננקטו על מנת להרחיב לכל בתי המשפט עד שנת 2014 את התכנית הניסיונית שהחלה בשנת 2007 בבתי המשפט לענייני משפחה בחיפה ובירושלים לשיתוף ילדים המעורבים בהליכים בענייני משפחה, וכן את הפרקטיקה של בית החולים האוניברסיטאי בהדסה לשיתוף ילדים בקבלת החלטות בנוגע לטיפולים רפואיים ולהליכים. עם זאת, הוועדה מודאגת מכך:

א. שבהליכים הנוגעים להמרת דת או לאשפוז בבית חולים פסיכיאטרי, בתי המשפט אינם מחויבים לשמוע את דעותיו של הילד אם הדבר עלול לגרום נזק לילד, וכן שניתן לגרוע מזכותו של הילד להישמע בהליכי אימוץ כאשר הילד אינו מודע לעצם היותו בהליך אימוץ. הוועדה מודאגת עוד מכך שילדים מהגרים או מבקשי מקלט נשמעים לעיתים נדירות בהליכים הנוגעים להם; וכן

ב. בעוד שהשתתפותם של ילדים בתהליכי קבלת החלטות זוכה לתשומת לב גוברת במדינה, טרם הפכה לפרקטיקה רווחת ודעותיהם של ילדים לא מתבקשים ולא נלקחים בחשבון במידה מספקת, במיוחד בהחלטות הנוגעות למדיניות ציבורית.

28. תוך הפניה להערתה הכללית מס' 12 משנת 2009 בדבר זכותו הילד להישמע, הוועדה מזכירה למדינה שזכות זו חלה בכל הליך שיפוטי או מנהלי רלוונטי המשפיע על הילד, ללא הגבלות, ושבהחלטות בענייני אימוץ, לא ניתן לקבוע מהי "טובת הילד" ללא התחשבות בדעותיו של הילד. הוועדה ממליצה שהמדינה תשקול את המגבלות שהציבה על זכות הילד להישמע במקרים של המרת דת, אשפוז בבית חולים פסיכיאטרי או אימוץ, וכן תנקוט באמצעים בכדי להבטיח בצורה אפקטיבית את זכותם של ילדי מהגרים או מבקשי מקלט להישמע בהליכים הנוגעים להם. הוועדה ממליצה עוד שהמדינה תקים מנגנונים והנחיות ברורות ליישום יעיל בפועל של הזכות של הילד להישמע ולהבטיח שדעותיו של הילד יילקחו בחשבון על ידי גופים קובעי מדיניות וכן שילדים יקבלו מענים הולמים להצעותיהם.

היחידה להסכמים בינלאומיים
ותביעות בינלאומיות

The Department for International Agreements
and International Litigation

ד. זכויות וחירויות אזרחיות (סעיפים 7, 8, 13-17, 19, ו- 37(א) לאמנה)

רישום לידות / אזרחות

29. הוועדה, תוך שהיא רושמת בפניה כי סעיף 6 לחוק מרשם האוכלוסין מקים חובה לדווח לפקיד הרישום במשרד הפנים על כל לידה המתרחשת בישראל, מביעה דאגה:

א. מהאיסור על הענקת אזרחות ישראלית לילדים הנולדים להורה ישראלי והורה מ'השטחים הפלסטינים הכבושים', מההחלטה של המדינה להפסיק לטפל בבקשות לתושבות של ילדים פלסטיניים מאז שנת 2000 וכן מהביטול השרירותי של התושבות והזהות של אלה המתגוררים במזרח ירושלים, שתוצאתו אלפי ילדים פלסטינים לא רשומים שנשללה מהם הגישה לשירותי בריאות, חינוך או כל סוג אחר של הטבה חברתית, וכן אלפי ילדים אשר נמנע מהם לחיות עם הוריהם; וכן

ב. מכך שבאופן תדיר, ילדים של מהגרים הנולדים במדינה לא מקבלים תעודת לידה רשמית אלא הודעה רשמית הכתובה בכתב יד ללא ציון שם האב. הוועדה מודאגת עוד ממידע לפיו משפחות מהגרים אשר אין ביכולתן לכסות את עלויות האשפוז, עלולות להישלל מהן הודעות הלידה וממקרים שדווחו של משפחות מהגרים שנדרשו לשלם מחירים מופקעים עבור בדיקות דנ"א על מנת שהשם של האב ייכלל בהודעת הלידה. הוועדה מודאגת עוד ממקרים שדווחו של משפחות שחויבו לחתום על הצהרה בדבר חזרה מרצון בתמורה לקבלת תעודות לידה רשמיות.

30. הוועדה מפצירה במדינה לנקוט באמצעים מיידים על מנת לבטל את כל הוראות החוק שתוצאתן שלילת הזכות של ילדים פלסטינים להירשם מיד לאחר לידתם תוך הפרת סעיף 7 פסקה 1 לאמנה, לרכוש אזרחות ולקבל טיפול על ידי הוריהם. לעניין זה, מפצירים במדינה להעביר את מרשם האוכלוסין לידי הרשות הפלסטינית. הוועדה מפצירה עוד במדינה להנפיק בחינם תעודות לידה הכוללות את שמות שני ההורים לכל הילדים של מהגרים כפי שנעשה ביחס לילדים ישראלים. הנפקת תעודות לידה לא יותנה בשום צורה שהיא בחתימה על הצהרות חזרה "מרצון".

הזכות לזהות

31. הוועדה מודאגת מכך שסעיפים בחוק אימוץ ילדים, תשמ"א-1981 מאפשרים להסתיר מילד את העובדה שהוא או היא מאומצים. הוועדה מודאגת גם מההנמקה שניתנה בשנת 2008 על ידי בית המשפט לענייני משפחה ובית המשפט המחוזי בחיפה לפיה ביצוע בדיקת אבהות איננה לטובת הילד משום שהוא עלול להיות מוכרז כממזר על פי ההלכה היהודית.

32. לאור סעיף 7 לאמנה, הוועדה ממליצה שהמדינה תבטיח, ככל האפשר, כיבוד זכותו של הילד לדעת את זהות הוריו במקרה של ילד מאומץ או של ילד שנולד מחוץ לנישואין ולא הוכר על ידי מי מהוריו. הוועדה גם מפצירה במדינה להבטיח כי חוקים דתיים יעמדו בקנה אחד עם האמנה ולא יכילו שפה מבזה כנגד ילדים שנולדו מחוץ למסגרת הנישואין.

33. הוועדה מודאגת מכך שהמדינה, בעת קביעת ההסדרים של פונדקאות, לא הקדישה תשומת לב במידה מספקת לזכויות ולאינטרסים של ילדים שנולדו כתוצאה מטכנולוגיות לסיוע ברבייה, ובפרט בנוגע למעורבות של אמהות פונדקאיות.

34. הוועדה ממליצה שבהסדרה של שימוש בטכנולוגיות לסיוע ברבייה, ובפרט בנוגע למעורבות של אמהות פונדקאיות, המדינה תבטיח כיבוד זכותם של ילדים לכך שטובתם תילקח בחשבון כשיקול עיקרי ואת זכותם לגישה למידע אודות מוצאם. הוועדה גם ממליצה למדינה לשקול לספק לאמהות פונדקאיות ולהורים לעתיד תמיכה וייעוץ הולמים.

ה. אלימות נגד ילדים (סעיפים 19, 37(א), ו- 39 לאמנה)

עינויים וצורות אחרות של יחס או ענישה אכזרית או משפילה

35. הוועדה מביעה את דאגתה העמוקה ביותר בנוגע לפרקטיקה המדווחת בדבר עינויים והתעללות בילדים פלסטיניים שנעצרו, הועמדו לדין ונכלאו על ידי הצבא והמשטרה, ובנוגע לכישלון המדינה לשים קץ לפרקטיקה זו למרות הבעת דאגה חוזרת ונשנית בנוגע לעניין זה על ידי ועדות זכויות האדם של האו"ם, דווחים מטעם מועצת זכויות אדם וסוכנויות או"ם. הוועדה מציינת בדאגה עמוקה שילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטיניים הכבושים' עודם:

א. באופן שגרתי נעצרים באמצע הלילה על ידי חיילים המפזרים הנחיות למשפחה בצעקות, ונלקחים כשידיהם קשורות ועיניהם מכוסות ליעד בלתי ידוע ללא אפשרות להיפרד מהוריהם, אשר לרוב אינם יודעים לאן נלקחים ילדיהם;

ב. באופן שיטתי נתונים לאלימות פיזית ומילולית, להשפלה, לכפיתה מכאיבה, לכיסוי פניהם וראשיהם בשק, לאיומים על חייהם, איומים באלימות פיזית או מינית כנגדם או כנגד בני משפחותיהם, גישה מוגבלת לבתי שימוש, לאוכל ולמים. פשעים אלו מבוצעים החל מהמעצר, במהלך ההעברה והחקירה לצורך השגת הודאה אך גם על בסיס שרירותי, כפי שהעידו מספר חיילים ישראלים, וכן במהלך המעצר לצורכי חקירה; וכן

ג. מוחזקים במעצר בבידוד, לפעמים במשך חודשים.

36. הוועדה מזכירה למדינה את אחריותה הבלתי נמנעת למנוע ולבער עינויים והתעללות בילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים', אשר לא רק שמהווים הפרה חמורה של סעיף

37(א) לאמנה לזכויות הילד, אלא גם הפרה חמודה של סעיף 32 לאמנת ז'נבה הרביעית. הוועדה מפצירה בתוקף במדינה:

א. להוציא באופן מידי את כל הילדים ממעצר בבידוד;

ב. לפתוח ללא דיחוי בחקירה עצמאית לכל המקרים הלכאוריים של עינויים והתעללות בילדים פלסטיניים. בכלל זה להבטיח שבכל רמות שרשרת הפיקוד, אלו שנתנו את הפקודות, שתמכו או שאפשרו את ההתנהגות, יועמד לדין וייענשו בהתאם לחומרת מעשיהם;

ג. לנקוט באמצעים מיידים על מנת להבטיח שלרשות ילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים" יעמוד מנגנוני תלונות בטוחים וידידותיים לילדים, לרבות במהלך הליכי משפט, בנוגע ליחס לו היו נתונים במהלך המעצר והמאסר שלאחריו;

ד. להבטיח שרשויות שיפוטיות רלוונטיות מפגינות חריצות נאותה בחקירת ושפיטת מקרים המגיעים לכדי עינויים או צורות אחרות של התעללות, אפילו בהעדר תלונה רשמית כאשר הנסיבות מטילות ספק באשר לאופן בו הושגה ההודאה; וכן

ה. להבטיח התאוששות פיזית ונפשית וכן סיוע בשילוב מחדש בחברה של כל הילדים המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' אשר נפלו קורבן לעינויים או להתעללות.

ענישה גופנית

37. הוועדה מקבלת בברכה את האיסור המלא של ענישה גופנית בכל המסגרות במדינה וכן תקנות לימוד חובה (כללי דיווח על אלימות גופנית), תש"ע-2009, אשר מחייבות מנהלים של מוסדות חינוך לדווח בכתב על כל מקרה של אלימות פיזית בין מחנך לתלמיד. לעומת זאת, הוועדה מודאגת מהשיעור הגבוה של תלמידים המדווחים שחוו התעללות פיזית או רגשית ומכך שעונש גופני עודנו מוטל על ילדים במעצר.

38. לאור הערתה הכללית מספר 8 משנת 2006 בדבר הזכות של הילד להגנה מפני עונש גופני ומפני צורות אחרות של ענישה אכזרית או משפילה, הוועדה ממליצה שהמדינה תנקוט באמצעים אפקטיביים לביעור הענישה הגופנית והשפעותיה הפסיכולוגיות לרבות באמצעות יישום תכניות ציבוריות ומקצועיות להעלאת המודעות לרבות מסעות הסברה. המדינה גם מתבקשת לקדם שיטות חיוביות, בלתי אלימות ומשתפות של גידול ילדים ומשמעת, כחלופה לעונש גופני, וכן להקים מנגנון תלונות ידידותי לילדים.

התעללות והזנחה

39. הוועדה מציינת לחיוב את הערעורים שהוגשו על ידי המדינה כנגד החלטות בית משפט שהטילו עונשים קלים על הורים שהתעללו או הזניחו את ילדיהם (לדוגמא, ע"פ (ב"ש) 7161/02 מדינת

ישראל נ' צ.י (12.2.2003)). הוועדה מקבלת בברכה גם את החלטת בית משפט השלום בירושלים משנת 2007 (ת"א (י-ם) 3970/98 14.1.0)) שגינתה את עיריית ת"א בשל כישלונה להוציא ילד מביתו ולהגן עליו מפני התעללות והזנחה חרף ראיות שהיו בידי מחלקת הרווחה לפיהן הילד סבל מיחס גרוע. עם זאת, הוועדה מביעה דאגה מהיעדר תמיכה ושירותים מספיקים לקידום הורות אחראית וכן ממחסור במסגרות השמה לילדים בסיכון, אשר מביא להחזקת חלק מהילדים במתקני מעצר, כפי שהיה במקרה של 153 בנות אשר דווח כי הוחזקו במתקני מעצר בהמתנה להשמה, נכון למאי 2012.

40. הוועדה ממליצה שהמדינה תחזק את מאמציה להגן על ילדים מפני התעללות והזנחה, תקדם הורות חיובית ותנקוט בכל האמצעים המתאימים כדי להגדיל את מספר מקלטי ההגנה עבור ילדים בסיכון, אשר צריכים ליהנות מסיוע פסיכו-סוציאלי ומטיפול הולם. כעניין שבעדיפות, על המדינה להוציא את כל הילדים בסיכון אשר מוחזקים במתקני מעצר ולהעביר אותם למתקני שיקום וטיפול מתאימים.

נוהגים פוגעניים

41. הוועדה מביעה דאגה בנוגע לדיווחים בדבר סיבוכים לטווח קצר וארוך הנובעים ממספר מנהגים מסורתיים של מילת גברים.

42. הוועדה ממליצה שהמדינה תקיים מחקר בדבר הסיבוכים לטווח קצר וארוך של מילת גברים.

חירות הילד מכל הצורות של אלימות

43. הוועדה מודאגת עמוקות מאווירת האלימות בה חיים ילדים פלסטיניים וישראלים, במיוחד במהלך פיצוצים הנגרמים מהתקפות רקטות, תקיפות אוויריות והפגזות. בנוסף, הוועדה מודאגת בחומרה מהאלימות הפסיכולוגית הנגרמת לילדים פלסטיניים שראו את הוריהם מוכים או מושפלים ואת ההרס של בתיהם ומהתוצאות לטווח ארוך של אלימות זו על אותם ילדים.

44. בהזכירה את המלצות המחקר של האו"ם בנושא אלימות נגד ילדים משנת 2006 (A/61/299), הוועדה ממליצה שהמדינה תיתן עדיפות לביעור כל הצורות של אלימות נגד ילדים ותימנע מאימוץ או יישום מדיניות שמחריפה במקום לצמצם את האלימות הנובעת מהסכסוך. הוועדה ממליצה עוד שהמדינה תיקח בחשבון את הערה פרשנית מספר 13 משנת 2011 בדבר זכותו של הילד לחופש מכל הצורות של אלימות, ובמיוחד:

א. לפתח אסטרטגיה לאומית מקיפה למניעה וטיפול בכל הצורות של אלימות נגד ילדים;

ב. לאמץ מסגרת תיאום לאומית לטיפול בכל הצורות של אלימות נגד ילדים;

ג. ליתן תשומת לב מיוחדת ולטפל במימד הגזעני והמגדרי של אלימות;

ד. לשתף פעולה עם הנציג המיוחד של המזכ"ל לעניין אלימות נגד ילדים ועם מוסדות או"ם רלוונטיים אחרים.

ו. סביבה משפחתית וטיפול חלופי (סעיפים 5, 18 (פסקאות 2-1), 11-9, 21-19, 25, 27 (פסקה 4) ו-39 לאמנה)

סביבה משפחתית

45. הוועדה מברכת על האמצעים שאומצו על ידי המדינה על מנת לספק עזרה ושירותי תמיכה להורים ולאפוטרופסיים חוקיים בביצוע אחריותם לגידול ילדים, ובכלל זה מתן הטבות להבטחת הכנסה למשפחות שמרוויחות מתחת לשכר המינימום וכן התיקון משנת 2007 לחוק דמי מחלה המזכה הורים לילדים בעלי מוגבלויות בימי חופשה נוספים בכדי לדאוג לילדיהם. עם זאת, הוועדה מודאגת ממצב הילדים של מבקשי מקלט, פליטים ומהגרי עבודה אשר נעזבים בשמרטפות המונית או לבד בדירות או ברחובות ללא כל תמיכה משירותי רווחה בזמן שהוריהם עובדים מחוץ לבית.

46. **הוועדה מפצירה במדינה לנקוט באמצעים ממשיים על מנת להבטיח כי תמיכה סוציאלית תסופק לכל ההורים שאינם יכולים לממן לילדיהם תכניות פרטיות לאחר שעות הלימודים ושאין להם ברירה אלא להשאיר את ילדיהם לבד בזמן שהם עובדים. תשומת לב מיוחדת צריכה להינתן לילדים הנמצאים במצבים פגיעים במיוחד, כגון ילדים של מבקשי מקלט, פליטים ומהגרי עבודה.**

ילדים שנשללה מהם סביבה משפחתית

47. תוך ציון המאמצים החיוביים שנעשו על ידי המדינה כדי להאיץ את הפיתוח של מודלים חדשים לטיפול במעונות, כגון דירות בקהילה או מעונות משפחתיים בקהילה המקורית של הילד, הוועדה עודנה מודאגת מכך שרק אחוז קטן של ילדים הושמו במשפחות אומנות לעומת אלה שהושמו במעונות. הוועדה גם הביעה דאגה מכך שבשנת 2008, צה"ל סגר שני מוסדות לילדים בחברון ללא כל הוראות בכתב וללא תכניות חלופיות ראויות, פינה 3,192 ילדים והחרים את כל הלבוש, מזון, מוצרים נייחים ואחרים, כפי שדווח על ידי הנציבה העליונה לזכויות אדם (A/HRC/8/17, para. 50, 2008).

48. **הוועדה חוזרת על המלצתה (CRC/C/15/Add.195 para. 41, 2002) שהמדינה תחזק יותר את מערכת הטיפול באומנה. הוועדה גם מפצירה במדינה לחקור את האחראים לסגירת מוסדות הילדים בחברון ולהבטיח כי משאבים אנושיים, כלכליים וטכניים יסופקו לכל הילדים שפונו בכדי שיהיו מוגנים ושיטופלו בתנאים מתאימים.**

49. הוועדה מביעה דאגה מכך שמאלפי ילדים פלסטיניים נשללת הזכות לחיות ולגדול בסביבה משפחתית עם שני הוריהם או עם אחיהם ואחיותיהם, ומכך שאלפים חיים תחת הפחד שיופרדו בגלל ההגבלות החמורות על איחוד משפחות בהתאם לחוק האזרחות והכניסה לישראל כפי שתוקן בשנת 2005 ובשנת 2007. הוועדה מודאגת במיוחד מהחלטת המדינה להפסיק לטפל בבקשות תושבות עבור ילדים פלסטיניים מאז 2000, ולבטל את התושבות של פלסטיניים הגרים במזרח ירושלים. הוועדה מציינת בדאגה עמוקה כי אפילו מילדים שאיבדו אחד מהוריהם נשללת האפשרות להתאחד עם ההורה האחר בגדה המערבית.

50. הוועדה מפצירה במדינה החברה לנקוט באמצעים מיידים כדי להבטיח שכל הילדים הפלסטיניים המופרדים יתאחדו ללא דיחוי עם שני הוריהם ועם אחיהם ואחיותיהם ושכל בני המשפחה יקבלו רישום מתאים על מנת למנוע סיכון נוסף של הפרדה. המדינה צריכה לבטל את חוק האזרחות והכניסה לישראל וכל סוגי המדיניות אשר מפרות את סעיף 9 ו- 10 לאמנה ושמונעות איחוד משפחות, כפי שהומלץ בעבר על ידי וועדת זכויות אדם (CCPR/C/ISR/CO/3 para. 15, 2010), הוועדה לביעור הפליה נגד נשים (CEDAW/C/ISR/CO/5 para. 25, 2011) והוועדה לביעור כל הצורות של אפליה גזעית בשנת 2012 (CERD/C/ISR/CO/14-16 para, 18, 2012).

ז. מוגבלות, בריאות בסיסית ורווחה (סעיפים 6, 18 (פסקה 3), 23, 24, 26, 27 (פסקאות 1-3) לאמנה)

ילדים בעלי מוגבלויות

51. הוועדה מברכת על אשרור האמנה בדבר זכויות של אנשים בעלי מוגבלויות בספטמבר 2012 ועל אימוץ חוקים רבים הנוגעים לילדים בעלי מוגבלויות, במיוחד התיקון לחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח- 1998 (צריך להיות 1988 – ו.ח.) וחוק זכויות תלמידים עם לקות למידה במוסדות על-תיכוניים, התשס"ח- 2008, כמו כן על האמצעים שננקטו על מנת שילדים בעלי מוגבלויות יקבלו הדרכה נוספת ושירותים פסיכולוגיים ורפואיים מיוחדים כשהם משולבים בבית ספר רגיל. עם זאת, הוועדה מודאגת מכך:

א. שהרוב המוחץ של ילדים בעלי מוגבלויות לומדים בבתי ספר מיוחדים או בכיתות מיוחדות בבתי ספר רגילים;

ב. שהשיבוץ של ילד בבית ספר רגיל או מיוחד תלויה בבחירה של ההורים ואינה תוצאה של הליך שמאפשר לילד להביע את דעתו וכן שטובת הילד תוערך ותיקבע;

ג. שהמשאבים שהוקצו לצורך הכללת ילדים בעלי מוגבלויות בבתי ספר רגילים היו בלתי מספקים, במיוחד המספר של הסייעים במשרה מלאה הזמינים לתמוך בילדים בעלי מוגבלויות.

52. בהזכירה את הערתה הפרשנית מספר 9 משנת 2006 בדבר הזכויות של ילדים בעלי מוגבלויות, הוועדה ממליצה שהמדינה:

א. **תשקול מחדש את המודל של בחירה הורית ולכונן הליך רשמי, ובו הגנות נוהליות נוקשות, המכוון להעריך ולקבוע את טובת הילד בעל המוגבלויות, ולהבטיח כי הזכות של ילדים בעלי מוגבלויות להישמע ושדעותיהם יילקחו בחשבון תכובד במלואה בהליך זה;**

ב. **תפתח אסטרטגיה לאומית מקיפה בנוגע לילדים בעלי מוגבלויות במגמה להרחיב את החינוך הכולל לכל הילדים שעשויים להרוויח מכך. תשומת לב מיוחדת צריכה להינתן לילדים במצבים הכי מקופחים, ובכלל זה ילדים בעלי אוטיזם;**

ג. **תבטיח מתן משאבים אנושיים, כספיים וטכניים מתאימים לבתי ספר בכדי לספק בצורה יעילה חינוך כולל לילדים בעלי מוגבלויות על ידי יישום השיטה המכונה "מימון בהתאם לצרכים", שהומלצה על ידי וועדת דורנר.**

בריאות ושירותי בריאות

53. הוועדה מברכת על פיתוח מערכת של שירותי בריאות באיכות גבוה עבור ילדים במדינה. עם זאת, הוועדה מביעה צער על חוסר השוויון בגישה לשירותים אלה אשר משפיע בעיקר על ילדים בדואים וערבים כמו גם על ילדים השייכים לקהילת האתיופים הישראלים. על אף המידע שסופק על ידי המדינה במהלך הדיון, הוועדה מביעה דאגה עמוקה מכך שהמצב הירוד של הבריאות ושירותי הבריאות לילדים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' שצוין על ידי הוועדה בשנת 2002 החמיר בצורה ניכרת במהלך תקופת הדיווח כתוצאה מהתקפות על בתי חולים ומרפאות בעזה (יותר ממחציתם ניזוקו בחומרה במהלך מבצע עופרת יצוקה), ומשלילה או עיכוב במתן אישורים להעברת ילדים או נשים בהיריון למתקנים רפואיים מחוץ ל'שטחים הפלסטינים הכבושים' אשר גרמו למוות של ילדים רבים ושל נשים בהריון במהלך תקופת הדיווח. הוועדה גם מודאגת רבות:

א. מהשיעור הגבוה של תמותת ילדים בדואים החיים במה שמכונה כפרים "לא מוכרים" בנגב שנשללים מהם שירותי בריאות בסיסיים;

ב. מכך שילדים ברצועת עזה סובלים מהפרעות דם ומחלות הקשורות לתברואה, כגון שלשולים נוזליים וטיפוס המעיים כתוצאה מחשיפה למים מזוהמים מאוד (12% משיעור תמותת ילדים בעזה מיוחס לאיכות ירודה של מים);

54. לאור הערתה הכללית מספר 15 משנת 2013 בדבר הזכות של הילד ליהנות מסטנדרט הבריאות הגבוה ביותר שניתן להשיג, הוועדה מפצירה במדינה לנקוט בכל האמצעים הדרושים כדי

להבטיח כי כל הילדים ייהנו מזכות זו ללא הפליה. הוועדה גם חוזרת על המלצתה (CRC/C/15/Add.195 para. 45, 2002) שהמדינה תבטיח גישה בטוחה ובלתי מותנית לכל הילדים ולנשים ההרות המתגוררים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' לשירותי בריאות, לרבות לטיפול חירום רפואי, ולהבטיח זמינות של מוצרים רפואיים נאותים וצוותים מאומנים. המלצה זו חלה גם לגבי ילדים בדואים בנגב. הוועדה מפצירה במדינה לחדול מהתקפות נגד בתי חולים ומתקנים רפואיים ולאשר בדחיפות הכנסה לעזה של כל החומרים הנחוצים עבור בנייה מחדש של תשתית רפואית ולהבטיח העברה בעיתוי נכון וללא דיחוי של כל הילדים והנשים בהריון הזקוקים לטיפול רפואי מחוץ ל'שטחים הפלסטינים הכבושים'. הוועדה גם מפצירה במדינה לאמץ אמצעים מיידים להשבת מי שתייה בטוחים ושירותי תברואה נאותים, ולהבטיח גישה ללא הפרעה לסוכנויות הומניטריות המספקות שירותים אלו עד שיושבו במלואם.

בריאות בגיל ההתבגרות

55. הוועדה מודאגת מהשיעור הגבוה של התאבדות ושל ניסיונות להתאבדות בקרב בני נוער במדינה, במיוחד בקרב בנות.

56. בהתייחסה להערתה הכללית מספר 4 משנת 2003 בדבר בריאות בגיל ההתבגרות, הוועדה ממליצה שהמדינה תערוך מחקר עומק בנושא התאבדות נוער והגורמים לכך, לרבות מנקודת מבט מגדרית, ותשתמש במידע זה לצורך פיתוח ויישום תכנית פעולה לאומית בנושא התאבדות נוער, בשיתוף פעולה עם מרכזי הכוונה לילד, עובדים סוציאליים, מורים, עובדי בריאות ואנשי מקצוע רלוונטיים אחרים. המדינה גם צריכה לשקול הגדלת הזמינות של שירותי ייעוץ פסיכולוגי ולספק לבני נוער תמיכה של עובדים סוציאליים מאומנים בבתי ספר.

רמת חיים

57. הוועדה מודאגת מכך שעוני בקרב ילדים גדל במהלך השנים, וכי ילד אחד מתוך שלושה חי מתחת לקו העוני או על קצה קו זה. הוועדה גם מודאגת מעניין ההפרטה של שירותים חברתיים ומהגישה המוגבלת לשירותים הניתנים בחינם אשר מגדילה את הקשיים העומדים בפני ילדים ומשפחותיהם הנזקקות.

58. הוועדה מפצירה במדינה להבטיח כי ילדים ומשפחותיהם החיים בעוני יקבלו תמיכה כלכלית נאותה ושירותים חינם ונגישים ללא הפליה.

59. לאור מסקנותיה המסכמות הקודמות (CRC/C/15/Add.195 para. 50-51, 2002), הוועדה עודנה מודאגת עמוקות מהעוני הגובר בקרב ילדים פלסטיניים ומההפרות החמורות של זכותם לרמת חיים נאותה כתוצאה מהכיבוש של השטחים הפלסטיניים על ידי המדינה, ומהאמצעים הננקטים על מנת להאיץ את התרחבות ההתנחלויות הישראליות, בניית גדר ההפרדה (במקור-החומה – ו.ח.)) להפרדת קהילות והסגר על עזה. הוועדה מודאגת במיוחד לגבי:

א. הפקעת אדמות, הריסה בהיקפים גדולים של בתים פלסטיניים, גירושן של משפחות פלסטיניות ובדואיות מהבתים שאוכלסו על ידם במשך דורות, חוקי בנייה מפלים, במיוחד בגדה המערבית ובמזרח ירושלים, אשר ממשיכים לגרום לכך שמאות משפחות פלסטיניות וילדיהם נעקרים, הופכים חסרי בית או נתונים בפחד מתמיד מפני גירוש והריסה.

ב. המחסור הקריטי במים בו נתונים ילדים פלסטיניים ומשפחותיהם וילדים בדואים בנגב כתוצאה מאיסורים על גישה למשאבים טבעיים, הגבלות על שימוש במים והרס של שירותי מים, לרבות תשתית בורות מים מסורתיים ההכרחית לשמירה על אורח החיים הנוודי והחקלאי של הבדואים. הוועדה עוד מודאגת מהתנגדותן של רשויות המדינה ליצירת מתקנים לטיפול במי שפכים במזרח ירושלים ולמתן גישה למי שתייה בטוחים למשפחות בדואיות ולילדיהם הגרים במה שמכונה כפרים "לא מוכרים" אפילו במקרים בהם בית המשפט העליון פסק כי כפרים צריכים להיות מחוברים, לדוגמא בע"א 9535/06 עבדאללה אבו מסאעד ואח' נ' נציב המים ומינהל מקרקעי ישראל (החלטה ניתנה ב- 5 ביוני 2011);

ג. ילדים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' שיותר ויותר סובלים מתת-תזונה ממושכת, מצב שהחריף באופן ניכר על ידי הסגר על רצועת עזה והאילוצים שהוטלו על סוכנויות המספקות עזרה הומניטרית בעזה, על ידי הותרת הגבלות חמורות על גישה לשטחים חקלאיים ולים, ועל ידי ההרס וההחרמה של אמצעים הנחוצים למחייתם של פלסטינים, לרבות אלפי עצים בבעלות פלסטינית, בעיקר עצי זית שנפגעו או נעקרו על ידי מתנחלים ישראלים ורשויות המדינה.

60. לאור המספר הרב של המלצות שהופנו למדינה על ידי מזכ"ל האו"ם, הנציבה העליונה לזכויות אדם וועדות זכויות האדם השונות ביחס לזכות של משפחות פלסטיניות ובדואיות לרמת חיים נאותה, הוועדה מפצירה במדינה להתחייב, ללא תנאים, להימנע מכל פעולה שתוסיף לשלול ממשפחות פלסטיניות ובדואיות את אדמתן, את הגישה למי שתייה בטוחים, תברואה ואוכל, כמו גם לאפשר לסוכנויות הומניטריות גישה ללא הפרעה, למשפחות וילדים נזקקים, ללא פחד מרדיפה או הטחת האשמות אחרת. הוועדה עוד מפצירה במדינה:

א. לקבוע תקופת דחייה של הריסה ופינוי עד שמשטר התכנון והבנייה יעמוד בהתאמה לסטנדרטים משפטיים בינלאומיים ישימים לאזורים בגדה המערבית תחת שליטתה המלאה, לרבות מזרח ירושלים, ולהבטיח כי לפלסטינים בגדה המערבית תהיה גישה למערכת תכנון הוגנת, יעילה ומשתפת;

ב. להשיב אדמות שהופקעו למשפחות בדואיות ופלסטיניות ולילדיהם;

ג. לנקוט באמצעים מיידים כדי להבטיח זמינות של מי שתייה בטוחים ומספיקים ותברואה נאותה עבור פלסטינים החיים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' כפי שכבר הומלץ על ידי הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (E/C.12/ISR/CO/3 para. 29, 2011).

ד. לשקול מחדש את ההגבלות שהוטלו על הגישה של פלסטינים לאדמות, לים ואמצעי מחיה. המדינה גם צריכה לשים קץ לחסינות מעונש ממנה נהנים המתנחלים אשר הורסים את מחייתם של פלסטינים ולנקוט באמצעים נמרצים על מנת למנוע המשך אלימות והרס.

ח. חינוך, פנאי ופעילויות תרבותיות (סעיפים 28, 29 ו-31 לאמנה)

חינוך, לרבות הכשרה מקצועית והדרכה

61. הוועדה מברכת על התיקון משנת 2007 לחוק חינוך חובה שהרחיב את היקף תחולת החוק והחיל את החינוך חובה בחינם לילדים בין הגילאים 17-15. בנוסף, הוועדה מציינת כדבר חיובי את תכנית החומש (2011-2016) לצמצום הפערים בחינוך של ילדים בדואים כמו גם את ההסכם שהושג בעיריית אילת לפיו ילדים של מבקשי מקלט ישולבו בסופו של דבר בבתי הספר הציבוריים הרגילים ולא במסגרות חינוכיות נפרדות כפי שהיה בעבר. עם זאת, הוועדה מודאגת לגבי:

א. גביית שכר לימוד (ככל הנראה תשלומי הורים – ו.ח.) הינה נפוצה, ומעמידה בסכנה את הזכות לחינוך חינם המעוגנת בחוק חינוך חובה;

ב. קיומה של הפליה משמעותית נגד ילדים בדואים שלעיתים קרובות נותרים ללא בית ספר זמין עבורם או ללא כבישים בטוחים ואמצעי תחבורה לבתי ספר, כמו גם נגד ילדים השייכים לקהילה האתיופית אשר משובצים, בצורה לא מידתית, בחינוך מיוחד ללא מיון מתאים וללא זיהוי של צרכיהם המיוחדים;

ג. ילדים יהודים וערבים ממשיכים ללמוד במערכות בתי ספר נפרדים, כפי שהוער על ידי הוועדה לביעור כל הצורות של אפליה גזעית (CERD/C/ISR/CO/14-16 para. 11, 2012) כשישנה השקעה נמוכה יותר במערכת החינוך של ילדים ערבים, מה שגורם למחסור בכיתות, איכות הוראה ירודה ותנאים ירודים, תוצאות אקדמיות נמוכות ושיעור נשירה גבוה מבתי ספר.

62. הוועדה מפצירה במדינה:

א. לנקוט בצעדים הנדרשים כדי לאכוף ביעילות את חוק חינוך חובה ולהבטיח שהחינוך יישאר חינם על ידי הפסקת הנוהג של הדרישה מההורים לשלם סכומים ותרומות לא רשמיות אחרות עבור החינוך של ילדיהם;

ב. לנקוט בצעדים נמרצים כדי להבטיח את הזכות לחינוך של ילדים בדואים ובאופן מידי להעביר ילדים אתיופים ששובצו שלא לצורך בבתי ספר מיוחדים;

ג. לשים קץ להפרדה בין ילדים יהודים וערבים בבתי ספר ולבנות מערכת חינוך המבוססת על סובלנות והבנה בקרב ילדים מכל הקהילות;

ד. להקים מערכת חינוך כוללת עבור כל הילדים ללא קשר להבדלים או לקשיים אישיים, רקע אתני או תרבותי או מעמד חברתי-כלכלי במטרה לבנות חברה שהיא באמת כוללנית, אשר מעריכה הבדלים ומוקירה את הכבוד והשוויון של כל בני האדם ללא קשר להבדלים.

63. הוועדה מודאגת עוד מכך ש:

א. 300 מתקני חינוך ניזוקו במהלך מבצע "עמוד ענן" של המדינה, ובגדה המערבית דווח על 32 התקפות שבוצעו על ידי הצבא מאז 2009. בתי ספר פלסטיניים הותקפו על ידי כוחות צבא של המדינה או על ידי מתנחלים ובמספר מקרים אף נעשה בהם שימוש כעמדות צבאיות או כמרכזי מעצר. בנוסף, ילדים עודם נתונים להטרדה, איומים ואלימות מצד הצבא וכוחות הביטחון של המדינה כמו גם מצד מתנחלים בדרכם אל בית הספר ובחזרה ממנו, כפי שהוער בצורה בולטת על ידי מזכ"ל האו"ם (A/67/375 para. 23, 2012);

ב. למרות הבנייה של כיתות חדשות שהודגשה על ידי המשלחת של המדינה החברה במהלך הדיון עם המדינה, קיים מחסור רציני בבתי ספר (1,000 כיתות חסרות במזרח ירושלים בהתאם לדו"ח מבקר המדינה משנת 2009) ומצב של הזנחת תשתיות בתי ספר בכל ה'שטחים הפלסטינים הכבושים', מה שהוביל לשלילת החינוך מילדים פלסטינים או להגעתם של ילדים פלסטינים לכיתות המצויות באוהלים או בקרוונים בתנאים צפופים ולא מתאימים. הוועדה עוד מודאגת מכך שהמדינה עומדת בסירובה להנפיק היתרים לבניית כיתות חדשות ומורה על הריסה של בתי ספר, וכתוצאה מכך נשללת זכותם של ילדים פלסטינים ובדואים לחינוך;

ג. כתוצאה מהסגר על עזה, בשנת 1020, אונר"א לא הצליחה לענות על צרכי ההרשמה של 40,000 ילדים בגילאי בית ספר. בנוסף לכך, ההגבלות על חופש תנועה שנכפו על ידי גדר

ההפרדה, הסגרים, המחסומים ומשטר ההיתרים ממשיכים למנוע ממספר ילדים פלסטינים להגיע לבתי ספר.

64. הוועדה מפצירה במדינה:

א. להגן על ילדים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' מפני הטרדה, הפחדה ואלימות בכך שתבטיח כי מתנחלים וכוחות הביטחון יתנו את הדין;

ב. להפסיק את ההתקפות על בתי ספר ואת השימוש בבתי ספר כעמדות צבאיות או כמרכזי מעצר ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' ולהכריז באופן מידי על הקפאת ההריסה של בתי ספר ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' ובנגב;

ג. להסיר את האגרגטים, מוטות ברזל ומלט מרשימת המוצרים לשימוש כפול כדי לאפשר בניה מחדש של בתי ספר בעזה, לנקוט בכל האמצעים הנחוצים כדי לסייע בבנייה של בתי ספר זמניים ולהכין כעניין שבעדיפות, תכנית השקעה לצורך הטיפול במחסור בבתי ספר במזרח ירושלים;

ד. להסיר את כל ההגבלות הבלתי מידתיות על חופש התנועה המונעות מילדים פלסטינים להגיע לבתי ספר.

מטרות החינוך

65. הוועדה חוזרת על דאגתה שחינוך לשלום הינו מוגבל מאוד במדינה בהתחשב בקיומו של סכסוך ובצבאיות הנרחבת במערכת החינוך (CRC/C/OPAC/ISR/CO/1 para. 26, 2010) על אף המידע שסופק על ידי המשלחת של המדינה, הוועדה עוד מודאגת מהסרת מידע משמעותי בנוגע להיסטוריה הפלסטינית, מורשת, דגל וערים מספרי לימוד שהופצו בשנת 2011 לכל בתי הספר הציבוריים והפרטיים במזרח ירושלים.

66. הוועדה חוזרת על המלצתה (CRC/C/OPAC/ISR/CO/1 para 27, 2010) בדבר הכללה שיטתית של חינוך לשלום במערכת החינוך הישראלית וגם במערכת החינוך הפלסטינית, ומעודדת מחדש יוזמות משותפות, מפגשים משותפים של ילדים ישראלים ופלסטינים במטרה לקדם חינוך לשלום. הוועדה גם מפנה את תשומת הלב להערתה הכללית מספר 1 בדבר מטרות החינוך משנת 2001 ומזכירה למדינה את חובתה להבטיח כי הילדים הפלסטינים יחונכו בהתאם לזהותם התרבותית, לשפתם ולערכיהם ולכן הוועדה מפצירה במדינה לבטל את האיסורים על שימוש בספרי לימוד פלסטיניים ובתוכנית לימוד פלסטינית.

התפתחות בגיל רך

67. הוועדה מביעה דאגה מכך שלמרות שחוק חינוך חובה חל על כל הילדים מגיל שלוש, עדיין קיים מספר נמוך באופן לא מידתי של ילדים ערבים הרשומים לחינוך בגיל הרך. הוועדה עוד מודאגת מכך שהמדינה טרם אימצה את המסגרת המשפטית הנחוצה לצורך רישוי ופיקוח על מוסדות לגיל הרך.

68. הוועדה ממליצה שהמדינה תאמץ מדיניות לאומית מקיפה לחינוך לגיל הרך ותפתח ותבטיח שלכל הילדים תהיה גישה לטיפול לגיל הרך באיכות גבוהה ולהזדמנויות חינוכיות ללא הפליה. הוועדה ממליצה עוד שהמדינה תאמץ מסגרת משפטית הסדרתית, הישימה לטיפול וחינוך לגיל הרך ותבטיח שכל המוסדות יחויבו ברישום ויפוקחו בהתבסס על קריטריונים מפורטים.

ט. אמצעי הגנה מיוחדים אחרים (סעיפים 22, 30, 38, 39, 40, 37 (ב)-(ד), 32-36 לאמנה)

ילדים מבקשי מקלט ופליטים וילדים של מהגרי עבודה

69. הוועדה מברכת על הקמת כפר הנוער בניצנה בשנת 2011 עבור ילדים בלתי מלווים. הוועדה גם מציינת כדבר חיובי את תשומת הלב שניתנה לאחרונה למצבם של ילדים שאינם בעלי מעמד משפטי על ידי מבקר המדינה והוועדה לזכויות הילד בכנסת. עם זאת, הוועדה מודאגת מהדחיקה המוגברת לשוליים של ילדים של מבקשי מקלט ומהגרי עבודה כמו גם ילדים בלתי מלווים במדינה אשר לעיתים קרובות נותרים ללא כל תמיכה מרשויות הרווחה. הוועדה מודאגת גם מכך שלעיתים קרובות נמנעת מילדים אלה גישה למעונות יום, חינוך ושירותי בריאות ומשכך הם נשארים לבד בזמן שהוריהם עובדים מחוץ לבית או שהם נחשפים לצורות שונות של ניצול. הוועדה גם מביעה דאגה לגבי:

א. החוק למניעת הסתננות אשר נחקק בינואר 2012 המאפשר מעצר ממושך של ילדים, ובכללם ילדים שהינם קורבנות של ניצול, עינויים וסחר, אשר היגרו בצורה לא חוקית למדינה;

ב. העלייה במספר המעצרים מאז אוגוסט 2011 של ילדים של מהגרי עבודה, ובכללם ילדים שנולדו במדינה, בתנאים מלחיצים מאוד כגון מעצרים המבוצעים בלילה. ילדים אלה עם אימהותיהם מועברים עד לגירושם למתקן יהלום בשדה התעופה בן גוריון, בתאים קטנים שאינם מתאימים למשפחות ללא אפשרות ליצור קשר עם האבות או עם בן משפחה אחר וללא גישה לשירותי בריאות, עובדים סוציאליים או ייעוץ משפטי;

ג. תנאי המעצר של ילדים במרכז המעצר סהרונים, שהוגדרו כקשים וכצפופים על ידי הסנגוריה הציבורית בדו"ח מאוגוסט 2011. בשנת 2011, 19 נערים ניסו להתאבד במתקן המעצר "מתן" שבחדרה ובמתקן המעצר "גבעון" נערות הוחזקו ביחד עם מבוגרות. ילדים

שהינם קורבנות של התעללות, עינויים או סחר לא מקבלים טיפול ותמיכה פסיכו-סוציאלית מתאימה;

ד. המעצר, המאסר בתנאים קשים והגירוש בשנת 2012 של ילדים סודנים, ובכללם ילדים שהושמו בשירותי הגנה כתוצאה מאלימות והזנחה חמורה מצד הוריהם ולאחר מכן מעצר ומאסר של ההורים בתנאים קשים, תוך גרימת נזק נפשי חמור לאותם ילדים.

70. הוועדה מסבה את תשומת הלב להערתה הכללית מספר 6 משנת 2005 בדבר הטיפול בילדים בלתי מלווים ובילדים מופרדים מחוץ למדינת מוצאם ומזכירה למדינה כי כל הילדים המעורבים או המושפעים ישירות מהגירה בינלאומית זכאים ליהנות מזכויותיהם, ללא קשר לגיל, מין, מוצא אתני או לאומי, מעמד כלכלי או רשמי, הן במצבי הגירה וולונטרית והן במצבי הגירה לא וולונטרית, בין אם מלווים ובין אם בלתי מלווים, כשהם בתנועה או כשהם מיושבים בצורה כלשהי, כשיש להם תיעוד או כשאין להם תיעוד או בכל מצב אחר. הוועדה מפצירה במדינה:

א. להבטיח את הזכות של כל הילדים מבקשי מקלט וכל הילדים של מהגרי עבודה לגישה לבתי ספר ציבוריים, פנימיות, גנים, פעוטונים ושירותי בריאות ולוודא תיאום בין גורמי הממשלה האחראים, תוך מגמה להגן ולתמוך בצורה ראויה באותם ילדים;

ב. לפתח ולחוקק, כעניין שבעדיפות, מסגרת משפטית לאומית להסדרת הליך המקלט הישראלי, לרבות העיקרון של אי ההחזרה, ולבטל את הסעיפים בחוק למניעת הסתננות המאפשרים מעצר ממושך של ילדים;

ג. לנקוט בכל האמצעים המתאימים על מנת לקדם שיקום פיזי ופסיכולוגי, כמו גם שילוב חברתי מחדש, של ילדים קורבנות עבירה של כל צורות של הזנחה, ניצול, התעללות, עינויים או כל צורה אחרת של יחס ועונשים אכזריים בלתי אנושיים או משפילים;

ד. להפסיק באופן מיידי מעצר של ילדים המתבסס על מעמדם כמהגרים;

ה. לקיים הערכות פרטניות של טובת הילד בכל שלבי קבלת ההחלטות בתהליך ההגירה המשפיעים על ילדים תוך מעורבות של אנשי מקצוע להגנת ילדים, המערכת המשפטית והילדים עצמם. משקל עיקרי צריך להינתן לטובת הילד גם בכל הליך שתוצאותיו מעצר החזרה או גירוש של הילד או של הוריו;

ו. לשקול לאשרר את האמנה בדבר צמצום חוסר האזרחות משנת 1961, ולבחון מחדש את חוקי האזרחות ונהלים קיימים ולהתאים אותם לסטנדרטים הבינלאומיים בדבר מניעה והפחתה של חוסר אזרחות.

מעקב אחר הפרוטוקול האופציונלי בדבר מעורבותם של ילדים בסכסוכים מזוינים

71. הוועדה מביעה דאגה עמוקה מהשימוש המתמשך בילדים פלסטינים כמגנים אנושיים וכמודיעים (14 מקרים כאלה דווחו מינואר 2010 ועד ל- 31 במרץ 2013 בלבד) ומכישלון המדינה למלא אחר פסיקת בית המשפט העליון בבג"צ 3799/02 עדאללה ואח' נ' אלוף פיקוד מרכז ואח' (ההחלטה ניתנה ב- 23.06.2005) כפי שהומלץ בהקשר זה על ידי הוועדה בשנת 2010 (CRC/OPAC/ISR/CO/1 para. 25). הוועדה מציינת בדאגה עמוקה כי:

א. חיילי המדינה השתמשו בילדים פלסטינים שייכנסו לפניהם לבניינים שעלולים להיות מסוכנים ושיעמדו לפני רכבים צבאיים במטרה לעצור את זריקת האבנים נגד רכבים אלה, כפי שאובחן על ידי הדווח המיוחד לנושא קידום והגנת זכויות אדם וחירויות בסיסיות בזמן התמודדות עם טרור (A/HRC/6/17/Add.4 para 48);

ב. כמעט כל אלו שהשתמשו בילדים כמגנים אנושיים וכמודיעים נותרו ללא ענישה והחיילים אשר הורשעו בכך שהכריחו באיומי נשק ילד בן תשע לערוך חיפוש בתיקים החשודים כמכילים חומרי נפץ קיבלו רק שלושה חודשי מאסר מותנה והורדו בדרגה.

72. הוועדה מפצירה במדינה לציית באופן מיידי לפסיקת בית המשפט הגבוה לצדק בפרשת עדאללה ואח' נ' אלוף פיקוד מרכז ואח', לנקוט באמצעים נמרצים על מנת למנוע את השימוש בילדים כמגנים אנושיים וכמודיעים, לאכוף ביעילות את האיסור להשתמש בילדים כמגנים אנושיים וכמודיעים ולהבטיח כי העבריינים יועמדו לדין ויוטלו עליהם עונשים ההולמים את חומרת מעשיהם.

ניהול מערכת שיפוט לנוער

73. הוועדה משבחת את המדינה על השיפור המשמעותי שחל במערכת השיפוט לנוער אשר מכילה מגוון רחב של ערובות ובטחונות עבור ילדים שהפרו את החוק. עם זאת, הוועדה מודאגת מכך שהמדינה התעלמה באופן מלא מהמלצות הוועדה משנת 2002 ומשנת 2010 בנוגע למעצר ולמאסר של ילדים פלסטינים ולתנאי המעצר שלהם, והמשיכה לשלול את כל הערובות והבטחונות הללו מילדים החיים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' אשר עודם נתונים לצווים צבאיים. הוועדה מודאגת רבות מכך שבערך 7,000 ילדים פלסטינים בגילאים שבין 12 ל- 17 אך לעיתים אף ילדים בגיל תשע, נעצרו, נחקרו ונאסרו על ידי צבא המדינה במהלך תקופת הדיווח (ממוצע של שני ילדים ביום), מספר אשר גדל ב- 73% מאז ספטמבר 2011 כפי שצוין על ידי מזכ"ל האו"ם (A/67/372 para 28). הוועדה מביעה דאגה עמוקה מכך:

א. שרוב הילדים הפלסטינים הנעצרים לעיתים קרובות באופן שרירותי כפי שהעידו מספר חיילים ישראלים, מואשמים בזריקת אבנים, עבירה שהעונש המרבי בצידה עלול להגיע לכדי 20 שנות מאסר;

ב. ש- 236 ילדים מוחזקים כיום במעצר בגין עילות ביטחוניות לכאורה, עשרות מהם בגילאים בין 12 ל- 15;

ג. שילדים פלסטינים עצורים מוחזקים במעצר למשך ארבעה ימים טרם הבאתם בפני שופט (שמונה ימים עד לאוגוסט 2012), ולעתים נדירות מיודעים באשר לזכויותיהם, ובכלל זה הזכות לנוכחות הורה, אשר לעיתים קרובות אפילו לא יודעים היכן ילדיהם מוחזקים, ואין להם גישה לעורך דין;

ד. שילדים פלסטינים הנעצרים על ידי הצבא והמשטרה של המדינה נתונים באופן שיטתי ליחס משפיל ולעיתים קרובות לעינויים, נחקרים בשפה העברית, שפה שאינם מבינים, וחותמים הודאות בעברית על מנת להשתחרר;

ה. ילדים מובאים כשהם אזוקים ברגליים ובידיים ולבושים במדי כלא אל בתי המשפט הצבאיים, ושם ההודאות שנגבו מהילדים תחת לחץ משמשות כראיות מרכזיות נגדם. לעורכי הדין אשר הילדים פוגשים בפעם הראשונה אין גישה לגרסה מתורגמת לערבית של הצווים הצבאיים אשר יחולו על הילדים;

ו. שסעיפי העונש החלים על מבוגרים חלים גם על ילדים בגיל 16 ו- 17;

ז. שילדים פלסטיניים עצורים רבים (215 ילדים מאז שנת 2009) מועברים אל מחוץ ל'שטחים הפלסטינים הכבושים' ומרצים את מעצרם ומאסרם בתוך ישראל, תוך הפרה של סעיף 76 לאמנת ז'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה. מספר גדול מהם מוחזקים בתאים צפופים, ביחד עם מבוגרים, בתנאים ירודים, אוורור לקוי וללא גישה לאור טבעי. אוכל בכמות לא מספיקה ובאיכות ירודה, יחס קשה מצד בעלי תפקיד בכלא ושלילת כל הצורות של חינוך מוסיפה למצבם המורכב.

74. הוועדה מפצירה בחוזקה במדינה להבטיח שהסטנדרטים של מערכת שיפוט לנוער תחול על כל הילדים ללא הפליה ושהמשפטים ינוהלו באופן מהיר ונטול פניות, בהתאם לסטנדרטים מינימאליים למשפט הוגן. הוועדה עוד מפצירה שהמדינה תפרק את המערכת הממוסדת של מעצר ושימוש בעינויים או התעללות בילדים פלסטינים בכל שלבי ההליך השיפוטי. כל אלה שהיו מעורבים במערכת הבלתי חוקית הנ"ל צריך שיועמדו לדין וייענשו ככל שיימצאו אשמים. הוועדה עוד מפצירה במדינה להיענות להמלצות הוועדה משנת 2002 ו- 2010, עליהם חזרו בעקביות כל מנגנוני זכויות האדם, מזכ"ל האו"ם והנציבה העליונה לזכויות אדם, ובפרט שהמדינה:

א. תבחן מחדש ותתקן את כל החוקים המאפשרים להטיל על ילד עונש של 20 שנות מאסר בגין זריקת אבנים ולשחרר כל ילד המוחזק במאסר בגין עילה זו;

ב. להבטיח כי לילדים עצורים תהיה גישה יעילה לביקורת שיפוטית עצמאית ביחס לחוקיות מעצרם ומאסרם בתוך 24 שעות מרגע מעצרם ושיסופק להם סיוע משפטי חינם ועצמאי מיד לאחר מעצרם ושהם יוכלו ליצור קשר עם הוריהם או קרובי משפחה;

ג. לוודא שילדים החשודים בביצוע עבירות ביטחון יוחזקו במעצר רק כאמצעי אחרון, בתנאים ההולמים את גילם ומידת פגיעותם, ולתקופה הקצרה ביותר. במקרה של ספק בדבר הגעת הילד לגיל האחריות הפלילית, יש להניח כי הילד טרם הגיע לגיל זה.

ד. לוודא כי הודאות הרשומות בעברית וחתומות על ידי ילד פלסטיני לא יתקבלו כראיות בבית משפט, ושבתי המשפט לא יקבלו החלטות בהסתמך בלעדית על הודאות שנגבו מילדים.

ה. לוודא הפרדה בין ילדים למבוגרים, ושילדים מוחזקים במתקנים הממוקמים ב'שטחים הפלסטינים הכבושים' בתנאים הולמים עם גישה לחינוך. יש צורך לקיים ביקורת תקופתית ועצמאית בעניין מאסרם.

ו. לוודא שלילדים במעצר יש גישה למנגנון עצמאי לבירור תלונות, ושכל אותם ילדים שנעצרו שלא כדין או שעברו עינויים או התעללות יקבלו פיצוי הולם כולל שיקום, פיצויים והבטחה כי דברים לא יישנו.

י. אשרור מסמכים בינלאומיים בדבר זכויות אדם

75. הוועדה ממליצה שהמדינה, בכדי לחזק עוד את מימוש זכויות הילדים, תאשרר את כל אמנות זכויות האדם הבסיסיות אשר היא עדיין אינה צד להם, דהיינו את הפרוטוקול האופציונאלי השלישי לאמנה בדבר זכויות הילד בדבר בירור תלונות, האמנה בדבר היעלמויות כפויות כמו גם הפרוטוקולים האופציונליים של האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, האמנה בדבר זכויות כלכליות חברתיות ותרבותיות, האמנה בדבר ביעור האפליה נגד נשים, האמנה נגד עינויים והאמנה בדבר זכויותיהם של אנשים בעלי מוגבלויות.

יא. מעקב והפצה

76. הוועדה ממליצה שהמדינה תנקוט בכל האמצעים המתאימים בכדי לוודא כי המלצות אלה יישומו באופן מלא, בין היתר, על ידי העברתם לראש הממשלה, לכנסת, למשרדי ממשלה רלוונטיים, לכוחות הביטחון וההגנה, לבית המשפט העליון ולרשויות המקומיות לבחינה מתאימה ולהמשך פעולה.

77. הוועדה עוד ממליצה שהדו"ח התקופתי המשולב 2-4, המענים בכתב מטעם המדינה וההמלצות הרלוונטיות (מסקנות מסכמות) יהיו זמינים באופן נרחב בשפות הרשמיות של המדינה, לרבות (אבל לא באופן בלעדי) באמצעות האינטרנט, לציבור הרחב, ארגוני חברה אזרחית, תקשורת, קבוצות נוער, קבוצות אנשי מקצוע וילדים, במטרה ליצור דיון ומודעות לאמנה ולפרוטוקולים האופציונאליים שלה, וליישום ופיקוח שלהם.

יב. הדו"ח הבא

78. הוועדה מזמינה את המדינה להגיש את הדו"ח התקופתי המשולב (5-6) ב- 2 בנובמבר 2018 ולכלול בו מידע בדבר היישום של מסקנות מסכמות אלו. הוועדה מפנה את תשומת הלב לקווים המנחים המאוחדים לדיווח של האמנה שאומצו ב- 1 באוקטובר 2010 (CRC/C/58/Rev.2 and Corr. 1) ומזכירה למדינה כי דו"חות עתידיים צריכים להיות בהתאם לקווים המנחים ולא לחרוג מ- 60 עמודים. הוועדה מפצירה במדינה להגיש את הדו"ח בהתאם לקווים המנחים. בהתאם להחלטת האסיפה הכללית 67/167 מה- 20 בדצמבר 2012, במקרה שמוגש דו"ח החורג ממגבלת העמודים שנקבעה, המדינה תתבקש לבחון ולהגיש מחדש את הדו"ח בהתאם לקווים המנחים שהוזכרו לעיל. הוועדה מזכירה למדינה כי במידה והמדינה לא בעמדה לבחון ולהגיש מחדש את הדו"ח, תרגום של הדו"ח למטרות בחינה של גוף האמנה אינו מובטח.

79. הוועדה עוד מזמינה את המדינה להגיש מסמך ליבה מעודכן בהתאם לדרישות של מסמך ליבה משותף בקווים המנחים המאוחדים בדבר דיווח, שאושרו בפגישה המשותפת החמישית של וועדות אמנות זכויות אדם ביוני 2006 (HRI/MC/2006/3).